

In het begin van deze eeuw was het bedelen langs de huizen nog een doodnormale zaak. Zo zal het elders in het land wel geweest zijn en zo was het ook onder Woerden. Volgens algemeen zeggen in deze streek zou het stadje Montfoort de meeste bedelaars gehad hebben, maar in Woerden waren er toch ook heel wat. En over het bedelen in een van de dorpen bij Woerden gaat dit stukje (Zegveld).

Er bestond een zeker orde bij het bedelen, onafgesproken en ongereguleerd. Bedelen gebeurde immers op een bepaalde dag en dan vrijwel uitsluitend 's morgens. Voorzover ik weet kwamen de bedelaars haast allemaal uit Woerden en wel op woensdagmorgen. Vanaf omstreeks een uur of acht was het op de weg een drukte van belang. Kaasbrikkers reden naar de Woerdense kaasmarkt en ook verschillende burgers waren op weg naar „de stad” en konden, als ze voetganger waren, vaak met een boer op de kaasbrik meerijsen. In omgekeerde richting gingen daarentegen de bedelaars. Als je zo tussen acht en tien uur de weg langs keek, kon je ze alleen of in plukjes van twee of drie brug aan en brug af zien gaan naar de boerderijen en burgerhuizen. Er waren zeker net zoveel vrouwen als mannen bij.

In de huizen was men intussen geprepareerd op de hoge bezoekers. Bij een van de ramen stond meestal een kommetje met afgebroken oor of iets dergelijks gereed, gevuld met een kwantum halfjes (halve centen).

Verscheen er een bedelaar aan het raam, dan was het: „goeie morge, vrouw!” of „Goeie morge, baas!”, al naar gelang zich een vrouwelijk of mannelijk wezen in de buurt van het venster bevond. Het raam ging een eindje omhoog en een halfje werd op de vensterbank of in de hand van de bedelaar gelegd, die dan met 'n „Dankie vrouw!” of „Dankiewel baas!” tevreden vertrok.

Kwamen er toevallig twee, drie of zelfs vier tegelijk voor het venster, dan werd in koor goeie morgen en dankie wel gezegd. Vervolgens roffelden ze met hun vaak te grote schoenen over het grint weer naar de weg.

Om het voortdurend op en neer schuiven van het raam te beperken heb ik in een boerderij wel eens gezien, dat er een schuine gleuf in het hout juist onder het vensterglas was gemaakt, waar een schuifje als sluiting in paste. Door de gleuf gleden dan de halfjes of centen naar buiten op de vensterbank. Gezien deze maatregel kan men begrijpen, dat er nogal wat bedelaars waren.

Soms bracht een vrouw één of zelfs twee kinderen mee in een oude kinderwagen om een dubbele vangst te doen, terwijl het oude vehikel, behalve om het kind voort te duwen, ook nog diende om oude kousen, kleren of dergelijke, ergens onderweg gekregen, in mee te voeren.

De kleding van de bedelaars en bedelaarsvrouwen was meestal vuil en kapot evenals hun schoeisel. Ze waren zelf ook groezelig en vuil. Het plattelandleven, dat toch ook doodeenvoudig was, vormde met de armoede van de bedelaars weliswaar een vrij schrille tegenstelling, maar dit werd nauwelijks zo gevoeld en het allemaal in zekere zin iets aandoenlijks, maar hoorde bij het normale levenspatroon van die dagen.

Was de kom of de pot met halfjes leeg, dan werd bij de volgende bedelaar een dubbeltje ingewisseld voor negentien halfjes, want één bleef er vanzelfsprekend achter als provisie voor de bankier.

In hun manier van doen bij het raam kon men natuurlijk allerlei typen onderscheiden. Zo herinner ik er mij een, die als er niet heel snel iemand bij het venster verscheen, driftig en hard tegen het raam ging tikken, soms met een herhaling. Erg beleefd ging het dan niet altijd meer toe.

Een heel andere figuur was een vriendelijke en zachtmoedige oude man met een grote witte baard. Deze kreeg bij ons vaak een paar boterhammen met kaas. Hij ging ze dan zitten opeten op de bank, die buiten niet ver van de ramen stond. Hij had iets aantrekkelijks voor mij als klein kind en ik ging dan soms bij hem op de bank zitten, waar hij dan wat met me babbelde onder het verorberen van de boterhammen.

Nu en dan kwamen er ook een paar bedelaars zo omstreeks de tijd, dat het middageten afgelopen was. Ze zagen het tafellaken nog op tafel en vroegen dan prompt om wat middageten. Soms was er wat over, soms ook niet. Vanuit mijn raam boven heb ik ze bij de deur van de boerderij aan de overkant van de weg en de wetering wel eens zien neerstrijken aan weerskanten van de deur met een bord middageten. Netjes namen ze hun hoofddekse af en gingen bidden voor het eten, want zo hoorde het. Daarna werkten ze hun „prakkie” met smaak naar binnen; soms kregen ze nog pap

toe. Na het eten werd gedankt en evenals bij het bidden al of niet een kruisje geslagen. Vervolgens gaven ze onder dankzegging hun eetgerei terug en trokken dan gesterkt weer verder. Buiten de woensdag kwamen er maar zelden bedelaars, want dan gingen ze waarschijnlijk naar elders. Je zag ze ook lang niet allemaal terugkeren, want ik meen, dat verschillenden langs een andere weg huiswaarts gingen b.v. door de Meije via Bodegraven naar Woerden. Elke dag namen ze vermoedelijk een ander dorp of een andere boerenbuurt en zo zamelden ze een schamel bedragje bijeen.

Op de woensdag na 1 januari was er altijd extra veel geloop, want dan kregen ze iets meer. Het wensen van „veel heil en zegen in 't nieuwe jaar! ” als dank was dan niet van de lucht. Natuurlijk was er ook wel het verhaal van de bedelaar, die eenmaal heel rijk geweest moet zijn en tot armoede vervallen was door eigen toedoen. In zijn rijke tijd zou hij soms zijn sigaar aangestoken hebben met een briefje van tien. Een soort mannelijke versie dus van het Vrouwtje van Stavoren. Hij werd Piet de Stekeltrekker genoemd, omdat hij razendsnel met dit werktuig, een grote houten tang, overweg zou kunnen; alleen hij deed het stekeltrekken blijkbaar liever niet. Een enkeling kon zich in het sociaal verband niet terecht vinden en trok zich soms terug in een soort zelf gemaakte schuilhut ergens op een polderkade tussen bomen en struiken. Zo'n soort onderdak heb ik wel eens gezien in de Zegveldse Meije, toen de Hollandse kade daar nog grotendeels een groene kade met houtgroei was. Nog tot een jaar of vijftien geleden leefde een dergelijke figuur in het hout op de Gerverskopse kade. Hij werkte wel wat bij een boer en kreeg daar ook eten, maar overigens verbleef hij in zijn hut. Tengevolge van de ruilverkaveling daar moest hij ruimen vanwege een fietspad op de kade. Aan het eind van die kade op een ongebruikte hoek grond werd toen een houten verblijf voor hem gemaakt niet ver van de weg en daar bivakkeerde de reeds heel oude man met z'n twee hondjes.

Tijdens een schouw heb ik wel eens een praatje met hem gemaakt. Hij zei soms wat vreemde dingen, maar opstandig was hij niet, hoewel hij toch wel bepaalde grieven had over zaken die hem zelf betroffen. Zo'n enkele maal werd hij b.v. wel eens naar het ziekenhuis gehaald om schoongepoetst en gekrabd te worden en daar had hij een broertje aan dood, want wassen was er bij hem nooit bij. Over de verpleegsters en wat die hem aandeden, sprak hij dan ook in niet al te vleierende bewoordingen.

Zijn levenseinde zag hij niet al te somber in en hij had in dat opzicht een eigenaardige filosofie. Het zou nog wel meevallen, meende hij. „Ik denk, dat het daar nog niet zo slecht zal zijn”, zei hij, „d'r is ter toch nooit een terug gekomen”.

Enkele jaren geleden is hij gestorven en in het streekblad werd toen een vrij uitvoerig artikel aan hem besteed.

En met deze late zwerver wil ik mijn verhaal besluiten.

DE DRIE „BURCHTEN” VAN WOERDEN

door N. Plomp

Inleiding. Er heerst nogal eens verwarring over de geschiedenis van het Woerdense kasteel¹). Dateert het uit de vijftiende eeuw of is het ouder? Was het er al ten tijde van Herman van Woerden en Floris V? Of misschien reeds ten tijde van bisschop Godfried van Rhenen? Datgene dat uit schriftelijke bronnen kan worden bijeengebracht ter beantwoording van deze vragen, is in hoofdzaken al eerder gepubliceerd. De beurt is nu aan de archeologen, die verdere gegevens aan de bodem van de binnenstad moeten trachten te ontfutselen. Niettemin lijkt het nuttig de beschikbare gegevens nog eens hier bij elkaar te brengen.

De in de voetnoten vermelde literatuur kan door leden van de vereniging uit de verenigingsbibliotheek worden geleend. Deze wordt beheerd door de heer Peters.

Woerden I. De oudste vermelding van een burcht te Woerden dateert uit het jaar 1159. De graaf van Gelre en opstandige Stichtenaren belegerden de bisschop te Utrecht. Deze riep toen de hulp in van de graaf van Holland „om zijn roem en leven te bewaren”. Graaf Floris III verzamelde soldaten en schepen die hij met „ruw en onoverwinnelijk Zeeuws scheepsvolk” bemanden kwam daarmee de bisschop te hulp, meer dan nodig was. Want hij versterkte het fort Woerden” (cas-